

ทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืนของตำบลห้วยแก้ว อำเภอ빙นาราง จังหวัดพิจิตร*

SOCIAL CAPITAL AND MODEL COMMUNITY DEVELOPMENT TO
CREATE A SUSTAINABLE COMMUNITY BASED-ECONOMY OF HUAY
KAEW SUB-DISTRICT, BUENG NA RANG DISTRICT, PHICHIT PROVINCE

หทัยชนก คตะสมบุรณ์

Hathaichanok Khatasombun

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Nakhon Sawan Rajabhat University

E-mail: hataichanok.naok@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทุนทางสังคมที่มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ของตำบลห้วยแก้ว อำเภอ빙นาราง จังหวัดพิจิตร 2) เสนอแนวทางการนำทุนทางสังคมไปใช้กับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน และ 3) พัฒนารูปแบบทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำภาครัฐ องค์กรชุมชน ประชาชนชุมชน ผู้ประกอบการและประชาชนในชุมชน ในพื้นที่ชุมชนตำบลห้วยแก้ว อำเภอ빙นาราง จังหวัดพิจิตร ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง รวมจำนวนทั้งสิ้น 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต วิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสรุปเป็นภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า 1) ทุนทางสังคมที่มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ของตำบลห้วยแก้ว อำเภอ빙นาราง จังหวัดพิจิตร ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม 2) แนวทางการนำทุนทางสังคมไปใช้กับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ได้แก่ แนวทางการจัดตั้งกลุ่มในชุมชน การชักนำคนในชุมชนรวมกลุ่ม การติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนและภาคีเครือข่าย และการส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน และ 3) การพัฒนารูปแบบทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ได้แก่ รูปแบบ

* Received July 26, 2022; Revised August 2, 2022; Accepted August 12, 2022

การสร้าง ความมั่นคงทาง ด้านสังคม รูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทาง ด้านเศรษฐกิจ รูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทาง ด้านสิ่งแวดล้อม และรูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทาง ด้านจิตใจ

คำสำคัญ: ทฤษฎีสังคม, การพัฒนาชุมชนต้นแบบ, เศรษฐกิจชุมชน, เศรษฐกิจฐานราก

Abstract

The purposes of this article research were to: 1) study the social capital to role of the model community development to create a sustainable community-based economy of Huay Kaew Sub-district, Bueng Na Rang District, Phichit Province 2) propose guidelines of social capital to the model community development to create a sustainable community-based economy. and 3) to develop a social capital model and a model community development to create a sustainable community-based economy. This research methodology was the qualitative research. key informant by specific method with community leaders, government leaders, community organizations, local scholars, entrepreneurs and people in the community of Huay Kaew Sub-district, Bueng Na Rang District, Phichit Province. key informant a total of 25 people. The tools used in the research were interview form observation. Content analysis and generalization. The results of this research revealed that 1) Social capital to role of the model community development to create a sustainable community-based economy of Huay Kaew Sub-district, Bueng Na Rang District, Phichit Province namely of human capital, social capital, natural capital, financial capital and cultural capital 2) Guidelines of social capital to the model community development to create a sustainable community-based economy including guidelines of forming a group in the community, leading people in the community to join together, communicating and exchanging knowledge with the community, building relationships of communities and network partners and promoting learning of people in the community and 3) The development of social capital model and the model community development to create a sustainable community-based economy namely of social security model creation, economic stability model creation, environmental security model creation and psychological stability model creation.

Keywords: Social capital, Model community development, Local economy, Based-economy

บทนำ

ในบริบทสังคมไทย ทูทางสังคมถือเป็นทุนสำคัญที่เสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีงามของคนในสังคมและสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการปกครองของประเทศมาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริการและกระบวนการผลิตในภาคเศรษฐกิจ การช่วยบรรเทาความรุนแรงและแก้ปัญหาในยามที่เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางเศรษฐกิจมีข้อจำกัด การบรรเทาปัญหาและฟื้นฟูคนไทยและสังคมไทยให้กลับมาดำรงสถานะเดิมได้จำเป็นต้องอาศัยทุนทางสังคมช่วยสนับสนุน (ชนันภรณ์ อารีกุล, 2556) ประเทศไทยต้องเผชิญและรับผลกระทบจากบริบทจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอก ที่สำคัญ ได้แก่กระแสโลกาภิวัตน์ การเปิดเสรีทางการค้า การรวมกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย ดังนั้น ถ้าประเทศไทยสามารถนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ต่อยอด และนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชาติให้มีความสุข ประเทศชาติมีความสมดุลและยั่งยืนต่อไป (สุวรรณี คำมั่น และคณะ, 2557) ทุนทางสังคม คือ สิ่งดีงามที่แสดงออกในรูปของผู้รู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี กฎเกณฑ์ทางสังคมต่าง ๆ ที่พบเห็นได้ในทุกพื้นที่ของชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาทุนทางสังคมจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชนทั้งในชุมชนและภาคีภาคส่วนมาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ซึ่งมีความไว้วางใจกัน กำหนดเป้าหมายทิศทางการพัฒนาให้เป็นเรื่องของ ความอยู่ดีมีสุข ทุนทางสังคมเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ที่ปรากฏอยู่ในชุมชนทุกชุมชน และทุกชุมชนได้นำทุนทางสังคมมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนของตนจะทำให้ชุมชนนั้นเกิดความเข้มแข็งและนำมาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (จิราพร ไชยเชนทร์, 2559)

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ในการสร้างรายได้ที่นั่นที่สำคัญคือ ชุมชนท้องถิ่นที่ใช้ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมเข้ามาสร้างรายได้ เป็นจำนวนมากให้กับประเทศ เพื่อใช้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นการนำทุนทางสังคมของแต่ละชุมชน สิ่งที่มีอยู่มาพัฒนาและทำให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น สร้างอัตลักษณ์ให้กับสินค้านั้น ๆ โดยการนำเทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุน เช่น การใช้เทคโนโลยีเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์สินค้าและบริการให้เป็นที่รู้จัก เน้นภาคบริการ การสร้างความประทับใจให้เพิ่มมากขึ้นในด้านการเกษตรก็เปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิม ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ (ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง, 2556) อีกทั้งต้องเพิ่มพูนความรู้และทักษะใหม่ ๆ ให้กับคนในชุมชนหรือในกลุ่มต่าง ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของ

สินค้าและบริการให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปโดยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของสังคมนั้น ทำให้สังคมต้องกลับมาให้ความสำคัญกับความเป็นรากเหง้าของบ้านเกิดและชุมชน คนรุ่นใหม่กลับไปท้องถิ่นเพื่อหันไปพัฒนาต่อยอดทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้ดีกว่าเดิม (อุไรวรรณ เมะบ้าน, 2563) การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางที่มีการทบทวนใหม่ให้เห็นเป็นรูปธรรม คือ การรวมกลุ่มของชุมชนในลักษณะที่เรียกว่า “เศรษฐกิจชุมชน” เพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะคนในชุมชนย่อมทราบถึงปัญหาและความต้องการภายในชุมชน และเห็นว่าวิถีทางของเศรษฐกิจชุมชนจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2558) ระบบเศรษฐกิจฐานราก เป็นการพัฒนาที่ย้อนกลับมาที่ชนบท สร้างการเติบโตจากภายในที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีความพร้อม และเป็นไปด้วยความสมัครใจ เป็นการพัฒนาโครงการที่เกิดจากศักยภาพของชุมชน และก่อให้เกิดรายได้อย่างยั่งยืน โดยการเชื่อมโยงการใช้ทรัพยากรของรัฐ ท้องถิ่น และจังหวัด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของสมาชิกกลุ่มอาชีพ กลุ่มผู้ผลิต กลุ่มผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้าน และประชาชนในหมู่บ้านเพื่อให้แต่ละชุมชน สามารถใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาอาชีพ โดยรัฐบาลให้การสนับสนุนองค์ความรู้การเข้าถึงแหล่งทุน และพัฒนาขีดความสามารถการบริหารจัดการในการประกอบอาชีพ โดยกลยุทธ์ที่สำคัญ คือ บูรณาการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ศูนย์บริการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากอำเภอเมืองชุมพร, 2563)

จากความสำคัญของทุนทางสังคมที่กล่าวมา ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาทุนทางสังคมที่มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ของตำบลห้วยแก้ว อำเภอปงนาสาร จังหวัดพิจิตร ซึ่งตำบลห้วยแก้ว อำเภอปงนาสาร จังหวัดพิจิตร ปัจจุบัน ประชากรทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ มีความนับถือขนบธรรมเนียมประเพณีตามหลักศาสนาพุทธทั่วไป มีประเพณีบุญบั้งไฟ และประเพณีบายสีสู่ขวัญที่แตกต่างจากคนในหมู่บ้านอื่น นอกจากนี้ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแก้ว มีความรักใคร่สามัคคีเป็นชุมชนแบบเครือญาติ ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน โดยดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขและเรียบง่ายสามารถที่จะพัฒนาให้มีทักษะในการพัฒนาต่าง ๆ ประกอบกับภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ซึ่งมีบึงคูเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่เหมาะสมแก่การเกษตรกรรม และสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ดังคำขวัญประจำตำบลห้วยแก้วที่ว่า “วัฒนธรรมหลากหลาย ลวดลายผ้ามัดหมี่ เมล็ดข้าวพันธุ์ดี ประเพณีบุญบั้งไฟ พักผ่อนหย่อนใจบึงคุณ” อัตลักษณ์ของหมู่บ้านห้วยแก้ว คือ “หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นและเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และวิสัยทัศน์ของหมู่บ้านห้วยแก้ว คือ “พัฒนาแหล่งน้ำการเกษตร พึ่งพาตนเอง ส่งเสริมสุขภาพและสวัสดิการสังคม เศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน” (ฐิติวัชร เกตุมณี, 2562)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา ทิศทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนต้นแบบ เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยทุนของชุมชนท้องถิ่นเป็นรากฐาน ในการพัฒนาชุมชนทำให้ชุมชนพัฒนาแบบพึ่งตนเองได้ คนภายในชุมชนท้องถิ่นเองที่จะร่วมกันจุดประกายในการพัฒนา โดยใช้ทุนของชุมชนที่มีอยู่ เน้นที่ความสามารถของชุมชนท้องถิ่นและพลังแห่งความคิด มีทั้งบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ทรัพยากร ประเพณี อารยธรรม และวิถีชีวิตที่อาจนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้และพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถของแต่ละคน เพื่อค้นหาแนวทางใหม่เพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชนและสร้างคุณค่าให้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และเพื่อนำมาเป็นต้นแบบในการพัฒนาทุนทางสังคมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่อื่น ๆ ในการพัฒนาชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผน ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นแนวทางในการนำทุนทางสังคมมาพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศไทยให้มีความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางสังคมที่มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ของตำบลห้วยแก้ว อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร
2. เพื่อเสนอแนวทางการนำทุนทางสังคมไปใช้กับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ของตำบลห้วยแก้ว อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร
3. เพื่อพัฒนารูปแบบทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ของตำบลห้วยแก้ว อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอนดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน ผู้นำภาครัฐ จำนวน 5 คน องค์กรชุมชน จำนวน 5 คน ประชาชนชุมชน 5 คน ผู้ประกอบการและประชาชนในชุมชน จำนวน 5 คน ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งสิ้น จำนวน 25 คน ในตำบลห้วยแก้ว อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร โดยคัดเลือกตัวแทน จากผู้อาศัยอยู่ในชุมชนมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี และเป็นผู้ที่สามารถเป็นตัวแทนหรือตอบคำถามในฐานะตัวแทนของคนในชุมชนได้ ครอบคลุมทุกประเด็นคำถามที่กำหนด เป็นผู้มีความรอบรู้ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้
 - 1) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In- depth Interview) ใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดเพื่อสอบถามประเด็น ทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนต้นแบบ

เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นการพูดคุย สนทนาเหมือนกับการพูดคุยสนทนาในชีวิตประจำวัน โดยผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นให้มากที่สุดและอาศัยประเด็นคำถามบางส่วนที่เกี่ยวข้อง มาเชื่อมโยงกับประเด็นในการสัมภาษณ์ การตรวจสอบและหาคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสังคม จำนวน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจชุมชน จำนวน 1 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย จำนวน 1 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (Index of Item Objective Congruence, IOC) ทั้งนี้แบบสัมภาษณ์มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00

2) แบบสังเกต ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการหาข้อมูลโดยการศึกษาร่องรอยของการดำเนินกิจกรรมของชุมชน เช่น ผลงานของชุมชน สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน ข้อมูลแสดงความรู้เบื้องต้นต่าง ๆ รวมทั้งการสังเกตการณ์ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียด ดังนี้

1) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการกับบุคคลต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ ตลอดจนประชาชนในหมู่บ้าน รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยทำการสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชน ผู้นำภาครัฐ องค์กรชุมชน ประชาชนชุมชน ผู้ประกอบการและประชาชนในชุมชน ในพื้นที่ชุมชนตำบลห้วยแก้ว และพูดคุยตามประเด็นคำถามที่กำหนดไว้กว้าง ๆ พร้อมทำการจดบันทึกและบันทึกเสียง โดยในการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการนั้นผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อเป็นการให้เกียรติและแสดงความเป็นวิชาการมากขึ้น

2) การสังเกต ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยใช้วิธีการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนเข้าร่วมประชุมเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลและวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ร่วมกัน กับผู้นำชุมชน ผู้นำภาครัฐ องค์กรชุมชน ประชาชนชุมชน ผู้ประกอบการและประชาชนในชุมชน ในพื้นที่ชุมชนตำบลห้วยแก้ว ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้าน ซึ่งผู้วิจัยจะเข้าไปอาศัยและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านในช่วงเวลาที่เข้าไปศึกษาในพื้นที่จริง การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในบางกิจกรรม บางครั้งผู้วิจัยไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้ ก็ใช้วิธีการสังเกตจากสภาพแวดล้อมและปฏิกิริยาของผู้คนในหมู่บ้านแทน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลได้ใช้วิธีวิเคราะห์ตามประเด็นที่ศึกษาดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชนที่ศึกษา ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ที่ศึกษาและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลไป พร้อม ๆ กัน ตลอดเวลาที่ทำการศึกษา หลังจากเก็บข้อมูลเสร็จแล้ว

ผู้วิจัยจะกลับมาเขียนบันทึกอย่างละเอียดและเก็บข้อความจากเทปบันทึกเสียงให้อยู่ในรูปของเอกสารจากนั้นจึงจัดหมวดหมู่ของข้อมูลออกเป็นด้าน ต่าง ๆ ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์และทางนิเวศวิทยา โครงสร้างทางสังคมและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นดังกล่าวเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กันทุกครั้ง

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาของการวิจัยของผู้วิจัยในประเด็นทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ซึ่งในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้มองชุมชนในทัศนะของคนในได้อย่างแนบสนิทขึ้นเนื่องจากผู้วิจัยได้รับทราบถึงเบื้องหลังความเป็นมาของชุมชน และวิถีชีวิตของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ เป็นอย่างดี และเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา ซึ่งได้กำหนดกรอบของเนื้อหา รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นการการสังเกต ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลไปพร้อมกับการวิเคราะห์ไปด้วยทุกครั้ง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการและครบถ้วนสมบูรณ์ตามประเด็นที่ต้องการ และหากผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลแล้วเห็นว่าข้อมูลที่ถูกระบุไว้ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ก็จะเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ซ้ำอีกครั้งเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลนั้นเป็นบุคคลจากกลุ่มต่าง ๆ และรวมถึงพื้นฐานข้อมูล ระบบความคิดของผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ต่างกัน

ดังนั้น จากการที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สลับกันไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละครั้งผลที่ได้รับจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดนั้นผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เป็นภาพรวมของทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืนและผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาดังกล่าวมาเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์

ผลการวิจัย

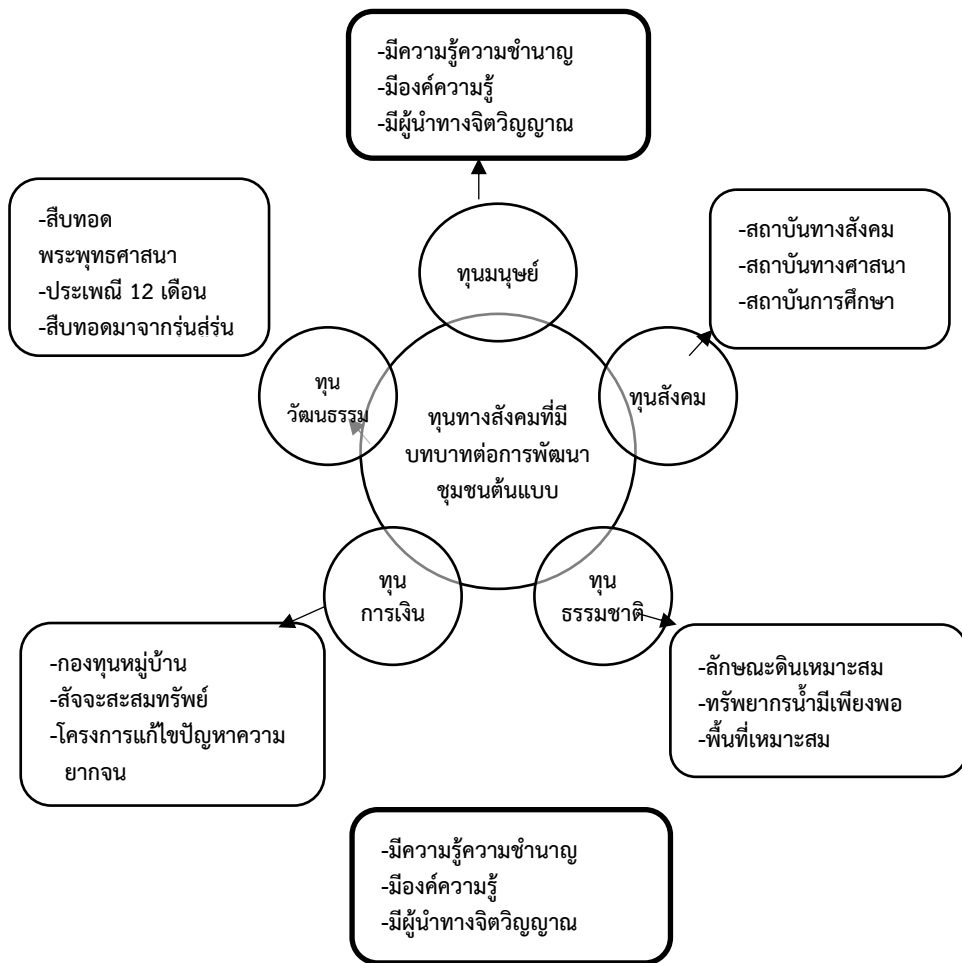
1. ทุนทางสังคมที่มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ของตำบลห้วยแก้ว อำเภอปิงนาราง จังหวัดพิจิตร 1) ทุนมนุษย์เป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ ความคิดสร้างสรรค์ และได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนเป็นผู้มีองค์ความรู้ในการถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนดังผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้รู้ด้านอาชีพ ประชาชนชาวบ้าน ผู้รู้ด้านความเชื่อ พิธีกรรม ผู้รู้ด้านวัฒนธรรมการเล่นพื้นบ้าน ผู้รู้ด้านการถนอมอาหาร และผู้รู้ด้านสุขภาพ และสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ตนเอง องค์กร และสังคมได้ 2) ทุนสังคม ที่เรียกว่า บวร สถาบันทางสังคม โดยมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน เกิดการเป็นกลไกในการขับเคลื่อน ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมในการขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจและทุนชุมชนไปสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีในท้องถิ่น พัฒนาความร่วมมือด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนร่วมกับมูลนิธิสามชีพ ร่วมขับเคลื่อนกับกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน สถาบันศาสนา เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนที่นับถือพระพุทธศาสนา ประกอบพิธีการและปฏิบัติศาสนพิธีในพระพุทธศาสนาสถาบันการศึกษา เข้ามามีส่วนในการ

พัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานราก 3) ทุนธรรมชาติ เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการทำเกษตรกรรม โดยในชุมชนมีดินเป็นลักษณะดินในพื้นที่เป็น ดินร่วน ดินร่วนปนทราย ดินเหนียว พื้นราบเหมาะแก่การเพาะปลูกพืช การทำนา การทำการเกษตร มีแหล่งต้นน้ำโดยมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี อาชีพหลักคือเกษตรกร มีการรวมตัว ตั้งกลุ่มดำเนินกิจกรรม ปลูกพืชผักต่างๆ สลับกับการทำนาซึ่งเป็นอาชีพที่ต้องมีทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการทำการเกษตรที่เน้นการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน 4) ทุนการเงิน มีกองทุนหลัก คือ กองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (สัจจะออมทรัพย์) กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ) กองทุนทั้ง 3 กองทุนเป็นกองทุนที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่สามารถนำไปสู่เป้าหมาย ชุมชนอยู่ดี มีสุข 5) ทุนวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบกันมาอย่างใน ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา ประชาชนไปถวายเทียน ถวายสังฆทาน ปฏิบัติธรรม ประเพณีวันสงกรานต์ซึ่งเป็น กิจกรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวมาจากรุ่นสู่รุ่น มีกิจกรรมรดน้ำขอพรจากผู้ใหญ่ทำให้เกิดความเชื่อมสัมพันธ์ของสมาชิก ในแต่ละหมู่บ้าน เกิดความคุ้นเคยกันเหมือนเครือญาติ ซึ่งก็ได้เชื่อมกับกับทางทุนเครือญาติและเครือญาติ มีวัฒนธรรมเคารพ ผู้อาวุโส ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ประชาชนชาวบ้านร่วมถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านศาสนา พิธีกรรม วัฒนธรรม การประกอบอาชีพ วิธีการดำรงชีวิตที่ดีจากคนรุ่นก่อนที่อาศัยพึ่งพิงการดำรงชีวิตอยู่มาให้คนรุ่นปัจจุบันได้มีแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งทุนทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชน ทั้ง 5 ด้าน โดยใช้ทุนทางสังคมเป็นฐาน ในการให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกำหนดแนวทางการเสริมบทบาททุนทางสังคมต่อการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมให้ทุนบุคคลมีบทบาทเพิ่มขึ้น มีการถ่ายทอดการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องผ่านศูนย์การเรียนรู้ ในชุมชน และใช้ทุนทางสังคมเป็น ตัวเชื่อมกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยงานที่ประสานความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับผู้นำชุมชน และสมาชิกหมู่บ้าน

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“ตำบลห้วยแก้วถือว่าชุมชนมีความเข้มแข็งเนื่องจากมีผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำทางจิตวิญญาณที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้มีน้ำใจ มีความรู้สติปัญญา และทักษะ มีคุณธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบเหตุนี้แหละที่ทำให้ตำบลของเราเป็นถึงชุมชนต้นแบบมีคนมาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง (จันทร์หา แสนโคตร, 2565)

ภาพที่ 1 ทุนทางสังคมที่มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนต้นแบบ

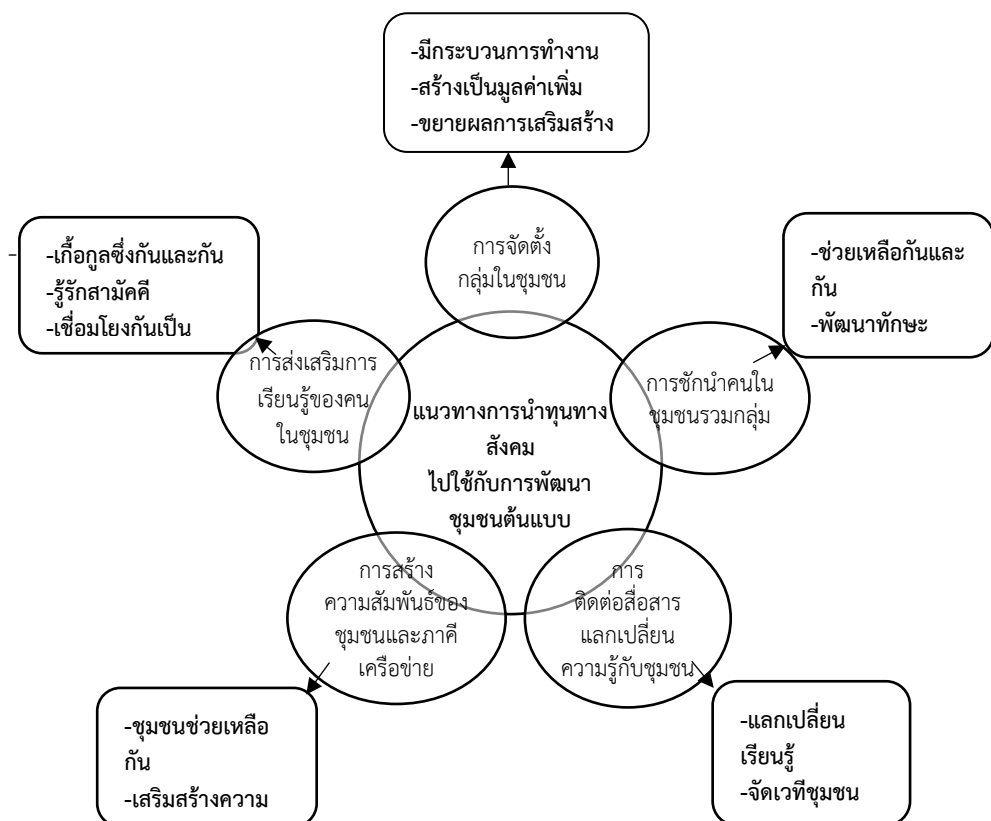
2. แนวทางการนำทุนทางสังคมไปใช้กับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน 1) การจัดตั้งกลุ่มในชุมชนตำบลห้วยแก้วมีทุนทางสังคมที่นำไปใช้โดยกลุ่มฝึกแปลงใหญ่ และฝึกปลอดภัยโยแก้ว มีกระบวนการทำงานของกลุ่ม สร้างเป็นมูลค่าเพิ่ม และการขยายผลการเสริมสร้างอาชีพ 2) มีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันและกันพัฒนาทักษะ ความรู้ความสามารถและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งเป็นการรวมกลุ่มอาชีพ กลุ่มทุนการเงิน มีการริเริ่มจากทุนทางสังคมทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้กับชุมชน 3) การติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนมีแหล่งที่มาจากประสบการณ์ภูมิปัญญา และบทเรียนของการปฏิบัติของชุมชน แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเวทีชุมชนซึ่งความรู้ของชุมชนในรากฐานทางประวัติศาสตร์ และการเผชิญกับปัญหาร่วมกัน 4) การสร้าง

ความสัมพันธ์ของชุมชนและภาคีเครือข่าย ให้ชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกันเชื่อมโยงสร้างเป็นเครือข่ายกันในชุมชนและนอกชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างความร่วมมือกับท้องที่ ท้องถิ่น องค์กรพัฒนา และกลไกภาครัฐ ขับเคลื่อนกันผ่านแนวทางที่เน้นการพัฒนาจากฐานราก เสริมศักยภาพคนทำงานรวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนสร้างประโยชน์อย่างเหมาะสม สร้างเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง 5) การส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชนมีการดำเนินงานในรูปแบบของเครือข่ายช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแกร่งตระหนักถึงความรู้รักสามัคคี ซึ่งนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนได้สร้างการมีส่วนร่วมกับทั้งภายใน และภายนอกชุมชนก่อให้เกิดความกลมเกลียว ส่งเสริมสนับสนุนการผลิตสินค้า ทำให้ผลิตสินค้าและบริการจำนวนมากขึ้น ให้กลุ่มเกิดการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ เป็นระบบ รวดเร็ว มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน เร่งผลิตสินค้าและบริการให้ทันกับความต้องการ เพื่อความมั่นคงและยั่งยืน

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“ทุนทางสังคมของตำบลห้วยแก้วเกิดทุนสังคม ที่เรียกว่า บวร ซึ่งก็คือ บ้าน วัด และโรงเรียน คนในชุมชนไว้วางใจ ยอมรับซึ่งกันและกัน ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มองค์กร เครือข่ายภาคประชาชน ภาคประชาสังคม ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจให้กับชุมชน และไม่ละเลยการดำรงตนตามหลักพระพุทธศาสนาตามความเชื่อถือ ความศรัทธาและการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน” (สมัย บำรุงผล, 2565)

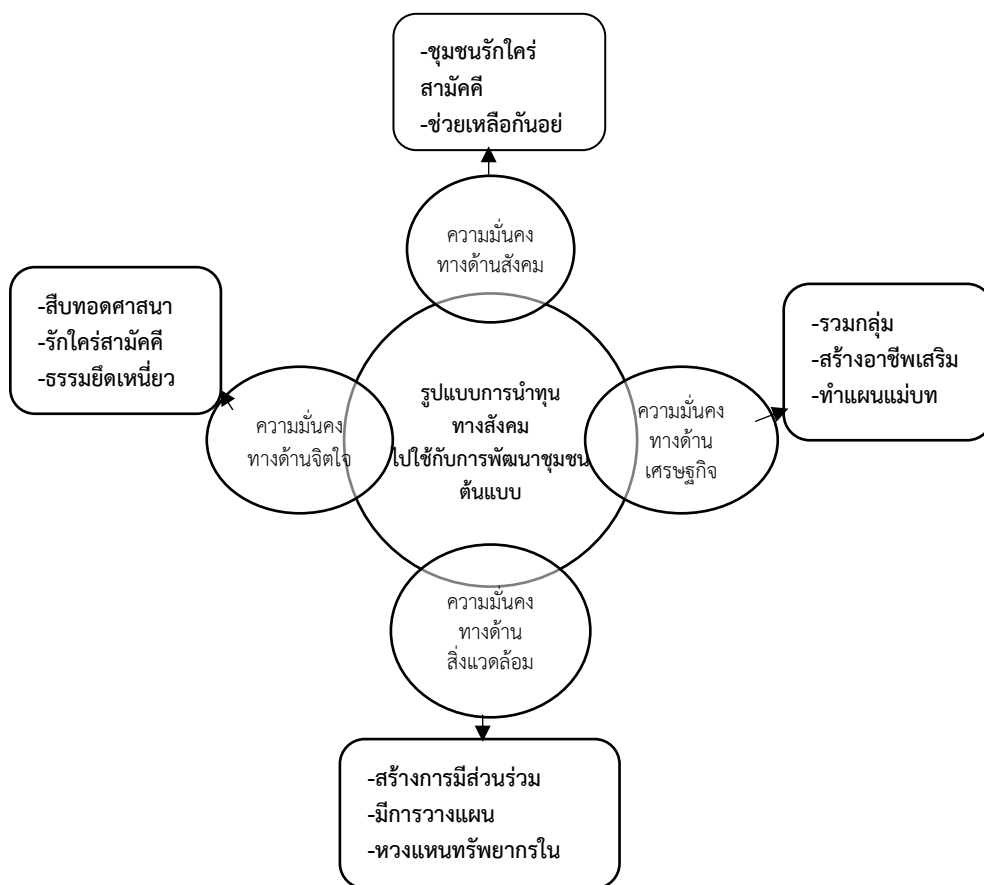

ภาพที่ 2 แนวทางการนำทุนทางสังคมไปใช้กับการพัฒนาชุมชนต้นแบบ

3. การพัฒนารูปแบบทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ของตำบลห้วยแก้ว อำเภอปึงนาราง จังหวัดพิจิตร ได้แก่ 1) รูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทางด้านสังคม คนในชุมชนมีความรักใคร่ สามัคคี และมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่เสมอ มีการเข้าร่วมกิจกรรมภายในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในครอบครัวและในชุมชน มีการสืบทอดและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นภายในชุมชน 2) รูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจเกิดจากการประกอบอาชีพของคนในชุมชนนั้นมีรายได้ที่ชัดเจน และเพียงพอต่อการดำรงชีวิต เนื่องจากมีต้นทุนอยู่ภายในชุมชนของตนเอง และภายในชุมชนยังมีการสร้างอาชีพเสริมให้กับชาวบ้านโดยการรวมกลุ่มกันในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้เสริม มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้ภูมิปัญญาและวัตถุดิบในท้องถิ่น ยกย่องมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น 3) รูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทางด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในชุมชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม มีการวางแผน หาแนวทางการจัดการปัญหา ส่งเสริมการจัดการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยประชาชนทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพที่เท่าเทียมกันทุกกิจกรรมจึงเป็นความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันภายในชุมชน แขนงนำกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนสามารถทำให้ชุมชนเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเกิดความรักและห่วงแหนทรัพยากรที่มีภายในชุมชน 4) รูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทางด้านจิตใจ ชุมชนมีความนับถือขนบธรรมเนียมประเพณีตามหลักศาสนาพุทธทั่วไป มีความรักใคร่สามัคคีเป็นชุมชนแบบเครือญาติ ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน โดยดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขและเรียบง่าย ซึ่งคนในชุมชนส่วนใหญ่จึงไม่ค่อยยุ่งเกี่ยวกับสิ่งอบายมุข มีการใช้ชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นทุนทางสังคมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวชุมชนห้วยแก้ว นำไปใช้ในการสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม โดยให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการพัฒนาด้วยตนเอง เพื่อการพัฒนาต่อยอด การแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชนของคนในพื้นที่ ให้ไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองได้ในเรื่องเศรษฐกิจชุมชน

ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

“ชาวบ้านทุกคนมีความรักและภาคภูมิใจในชุมชนของเรา ชุมชนห้วยแก้วของเราเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถร่วมแสดงความคิดเห็นและได้ปฏิบัติร่วมกันมันจึงเป็นการพัฒนาที่เราค่อย ๆ ก้าวและเติบโตไปทีละนิด แต่วันนี้มันประสบความสำเร็จ เรานำทุนทางสังคมที่มีอยู่ร่วมกันพัฒนาจนได้เป็นชุมชนต้นแบบ”(สัมภาษณ์ (อำไพ ปานศรี, 2565)

ภาพที่ 3 รูปแบบทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ทุนทางสังคมที่มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ของตำบลห้วยแก้ว อำเภอปัว จังหวัดพิจิตร ชุมชนห้วยแก้ว ได้นำทุนทางสังคมประเภทต่างๆ ของชุมชน ที่ผ่านการส่งสืบทอดวิถีการปฏิบัติและนำไปใช้ประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ที่มองเห็นเป็นรูปธรรมได้ การสืบทอดทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนผ่านจารีตประเพณีและสิ่งที่เป็นนามธรรม ความเอื้ออาทรต่อกัน ความรัก ความสามัคคี ทำให้ชุมชน มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเอง การนำทุนทางสังคมนำมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมเกิดการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืนและสามารถพัฒนารูปแบบเพื่อแบบอย่างในการนำทุนทางสังคมมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้กับชุมชนอื่น ๆ

ได้ทีกล่าวมาสอดคล้องกับ ใจสคราญ จารึกสมาน ได้ศึกษาเรื่อง ทูทางสังคมกับการจัดการ มรดกทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมกรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านวัดโฆษา บ้านท่าช้าง ตำบลห้วยไร่ อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ทูทางสังคมของชุมชนบ้านท่าช้างที่สำคัญที่สุด (ใจสคราญ จารึกสมาน, 2558) ได้แก่ ทูมนุษย์ ซึ่งหมายถึงท่านพระครูเจ้าอาวาส วัดโฆษาซึ่งเป็นผู้ริเริ่มที่จะรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนและ รับผิดชอบสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันจากชาวบ้านในชุมชน ทูมนุษย์ยังหมายรวมถึงผู้ที่ เกี่ยวข้องได้แก่ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และกลุ่มคุณครูที่ช่วยในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนและดำเนินการจัดระเบียบสิ่งของเครื่องใช้ที่มีผู้บริจาคให้แก่ วัด ทูทางสังคมที่สำคัญรองลงมาคือ ทูทางวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง มรดกทางภูมิปัญญาและ วัฒนธรรมของชุมชน โดยชุมชนให้ความสำคัญกับ "ฮิตสิบสอง คองสิบสี่" ทูทางสังคมอีก ประการหนึ่งที่เป็นข้อค้นพบจากการวิจัยนี้คือ สำเนียงร่วมกันของชุมชนที่มีต่อมรดกทางภูมิ ปัญญาและวัฒนธรรม จนนำมาซึ่งการจัดการอย่างเป็นรูปธรรมร่วมกับวัดในรูปแบบของ พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านและการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ชุมชนยังมีสิ่งยึด เนี่ยวจิตใจคือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนได้แก่ ศาลเจ้าพ่อมเหศักดิ์ และศาลเจ้าย่าแก้วบัวสี ซึ่ง เปรียบเสมือนศูนย์รวมจิตใจของชุมชนในการที่จะรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไว้ ชุมชนจะได้ เห็นถึงคุณค่าของต้นทุนที่ตนมีอยู่และรู้สึกรักหวงแหน ไม่อยากให้สูญหาย

2. แนวทางการนำทูทางสังคมไปใช้กับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจ ชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืนด้วยการจัดตั้งกลุ่มในชุมชน มีกระบวนการทำงานของกลุ่ม สร้างเป็น มูลค่าเพิ่ม และการขยายผลการเสริมสร้างอาชีพ แบ่งเป็นการรวมกลุ่มอาชีพ มีการริเริ่มจากทู ทางสังคมทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่ม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้กับชุมชน การ สร้างความสัมพันธ์ของชุมชนและภาคีเครือข่าย ให้ชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกันเชื่อมโยงสร้าง เป็นเครือข่ายกันในชุมชนและนอกชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างความร่วมมือกับท้องถิ่น ท้องถิ่น องค์กรพัฒนา และกลไกภาครัฐ ขับเคลื่อนกันผ่านแนวทางที่เน้นการพัฒนาจากฐานราก เสริมศักยภาพคนทำงานรวมทั้งการใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนสร้างประโยชน์อย่าง เหมาะสม สร้างเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง ดังนั้นทูทางสังคม จึงเป็นปัจจัยหนึ่งในการเสริมสร้าง ความแข็งแรงให้กับชุมชน เป็นทุนที่มีจำนวนมหาศาล ที่ ผลักดันการดำเนินการให้ชุมชนและท้องถิ่นเกิดความแข็งแรงก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการ พัฒนาและแก้ไขปัญหา ตลอดจนดำเนินการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่ ชุมชนและท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง เป็นที่ฝึกหัดการบริหารจัดการของชุมชนและท้องถิ่น สร้าง ให้ประชาชนสำนึกและเกิดความรับผิดชอบต่อ ชุมชนและท้องถิ่น ถ้ามีสังคมที่มีทุนที่สมบูรณ์

มั่นคง เพียงพอ เท่ากับเป็นภูมิคุ้มกันให้สังคมไม่ต้องประสบภาวะวิกฤตทุนทางสังคมที่สร้างความเข้มแข็ง สร้างเศรษฐกิจฐานรากให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ที่กล่าวมาสอดคล้องกับ อุไรวรรณ แม่บ้าน ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนในรูปแบบชุมชนพึ่งตนเองกรณีศึกษาในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย พบว่า บริบทที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคม ด้านสภาพทุนทางสังคมของชุมชนได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยด้านทุนมนุษย์พบว่าหากผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและ ไม่เป็นทางการ เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนชุมชนอย่างจริงจังจะทำให้ชุมชนนั้นเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ซึ่งทุนมนุษย์เป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนให้การพัฒนาบรรลุตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ โดยมีทุนทางสถาบันต่าง ๆ (อุไรวรรณ แม่บ้าน, 2563) ในพื้นที่ เข้าเป็นภาคีเครือข่าย สร้างการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยอาศัยทุนทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาเป็นองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งได้แก่ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อและสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ในการขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้ชุมชนเข้มแข็งต้องอาศัยชุมชนเป็นหลักในการพัฒนามากกว่าอาศัยการช่วยเหลือจากภาครัฐ การใช้กลยุทธ์การบริหารจัดการทุนทางสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนในรูปแบบชุมชนพึ่งตนเอง มีการขับเคลื่อนชุมชนโดยมีการวางแผน และการประสานงานภายในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการร่วมศึกษาปัญหา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และวางแผนในการดำเนินงานและประสานงานร่วมกัน กลยุทธ์การบริหารจัดการที่ชุมชนนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง คือ การจัดการความรู้ ได้แก่ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การแบ่งปันความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ การบริหารทุนทางสังคมจึงเป็นปัจจัยความสำเร็จหลักของการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองในชุมชนท้องถิ่นไทย

3. การพัฒนารูปแบบทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ของตำบลห้วยแก้ว อำเภอเบ็ญจนาถ จังหวัดพิจิตร ได้แก่ รูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทางด้านสังคม รูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ รูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทางด้านสิ่งแวดล้อม และรูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทางด้านจิตใจ แนวทางที่จะให้ทุนทางสังคมมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนต่อไปนั้น สิ่งสำคัญคือ ส่งเสริมให้ทุนบุคคล มีบทบาทเพิ่มขึ้น มีการถ่ายทอดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอผ่าน ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน เวทีประชาคมแต่ละหมู่บ้าน มีการบูรณาการเชื่อมโยงองค์ความรู้ดั้งเดิมเข้ากับการบริหารจัดการใหม่ ๆ พัฒนาทักษะอาชีพ พัฒนาศักยภาพความเข้มแข็งให้กับชุมชน และพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ประชาชนสร้างรายได้กลับคืนสู่ท้องถิ่นของตน โดยมีผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนต้องประสานความร่วมมือกัน รวมทั้งการบริหารจัดการให้ ประชาชนทุกหมู่บ้าน มีบทบาทการมีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชนโดยการใช้ทุนทางสังคมเป็นข้อมูลพื้นฐานในการ

พิจารณากำหนด โครงการ กิจกรรมการพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น ด้านโครงการพื้นฐานระบบ สาธารณูปโภค ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจชุมชน ทำให้ประชาชนได้เกิดการเรียนรู้ ร่วมกัน เกิดความ ร่วมมือในการบริหารจัดการชุมชนร่วมกำหนดแนวทางทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน ยึด หลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก คำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก เกิดเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชน ส่งเสริมและ พัฒนาระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ที่ กล่าวมาสอดคล้องกับ ฟาลัน กระสังข์ ได้ศึกษาเรื่อง ชุมชนชนกับกระบวนการมีส่วนร่วมสู่การ เป็นชุมชนพึ่งตนเอง : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนรางหวายและหนองสาหร่าย อำเภอ พนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี (ฟาลัน กระสังข์, 2561) พบว่า ทั้งสองชุมชนมีทุนชุมชนครบทุก ด้าน ทั้งทุนการเงิน ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนธรรมชาติ ที่ถือได้ว่ามีศักยภาพ แต่มีความ โดดเด่นในด้านที่แตกต่างกัน และประเด็นที่แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดได้แก่ การออม และผลผลิต ในชุมชน ในด้านทุนการเงิน คุณลักษณะของผู้นำ ในด้านทุนมนุษย์ กลุ่มและองค์กรในชุมชน ในด้านทุนทางสังคมเมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่าลักษณะของผู้นำ (ทุนชุมชน) ย่อมส่งผล ต่อการรวมกลุ่มและจัดตั้งองค์กรในชุมชน (กระบวนการมีส่วนร่วม) เพื่อจัดการกับผลผลิตใน ชุมชนให้ชาวบ้านมีรายได้ที่ดีขึ้น นำไปสู่การปลดหนี้ ลดภาระกู้ยืม และเกิดการออมมากขึ้น (การพึ่งตนเองได้ด้านเศรษฐกิจ) โดยสิ่งที่เป็นตัวประสานให้ทุนชุมชนทุกองค์ประกอบ ได้แสดง ศักยภาพออกมาสู่การเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ก็คือกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งปัจจัยความสำเร็จ ของชุมชนหนองสาหร่ายในการพึ่งตนเองที่ ทำให้แตกต่างจากชุมชนรางหวายคือ ผู้นำมี วิสัยทัศน์ในการทำงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นอย่างแท้จริง ประกอบกับการมีสมาชิกกลุ่มที่ดี จนนำไปสู่การจัดตั้งสภาผู้นำชุมชน และมีแนวความคิดการใช้ทุนความดีในการขับเคลื่อนงานของ ชุมชนด้วย

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า ทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจ ชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืนเน้นการเปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการรวมตัวภาคีเครือข่าย ในการ ร่วมคิด ร่วมทำและร่วมเป็นพลังสำคัญในการจัดการกับปัญหา โดยการเพิ่มขีดความสามารถ ของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการพึ่งตนเอง และการจัดการตนเอง สร้างเศรษฐกิจชุมชนฐาน รากตามแนวหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้าง ภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบ การวางแผน การ ตัดสินใจและการต่อยอดจากรากฐานทุนทางสังคม ชุมชนห้วยแก้วมีทั้งทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุน ธรรมชาติ ทุนการเงิน ทุนวัฒนธรรมที่มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนต้นแบบทางสังคมของ

ชุมชนนำไปสู่การพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยทุนทางสังคมที่มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ของตำบลห้วยแก้ว อำเภอปิงนาrang จังหวัดพิจิตร ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม แนวทางการนำทุนทางสังคมไปใช้กับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ได้แก่ แนวทางการจัดตั้งกลุ่มในชุมชน การชักนำคนในชุมชนรวมกลุ่ม การติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนและภาคีเครือข่าย และการส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน การพัฒนารูปแบบทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ได้แก่ รูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทางด้านสังคม รูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ รูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทางด้านสิ่งแวดล้อม และรูปแบบการสร้าง ความมั่นคงทางด้านจิตใจ มีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนควรให้ความสำคัญต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นการพัฒนา ที่เน้นกระบวนการ มากกว่ารูปแบบ และต้องการความต่อเนื่องในการปฏิบัติรวมทั้งให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่เริ่มจากฐานทรัพยากรในท้องถิ่น ทุนในชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมของพหุภาคี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการ ซึ่งเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการสืบค้นถึงทุนทางสังคมที่แต่ละชุมชนมีอยู่เพื่อจะได้นำไปบรรจุในวาระในการวางแผนยุทธศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งในแต่ละชุมชนมีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน หากมีการดำเนินนโยบายตามสภาพความเป็นอยู่ และตรงกับความต้องการ ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเปรียบเทียบทุนทางสังคมระหว่างชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจชุมชน และชุมชนที่ไม่ใช่ต้นแบบเศรษฐกิจชุมชนในภูมิภาคอื่น ๆ ควรศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมในระดับบุคคล เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญในสังคม ชุมชน และองค์กร ซึ่งมีความสำคัญต่อความเจริญอย่างยั่งยืนของประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- จันทร์หา แสนโคตร. (7 สิงหาคม 2565). ทุนทางสังคมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก. (หทัยชนก คะตะสมบุญ, ผู้สัมภาษณ์)
- จิราพร ไชยเชนทร์. (2559). การพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายเชิงสร้างสรรค์. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ใจสคราญ จาริกสมาน. (2558). ทูทางสังคมกับการจัดการมรดกทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมกรณีศึกษา. ใน พิพิธภัณฑภูมิปัญญาพื้นบ้านวัดโฆษา บ้านท่าช้าง ตำบลห้วยไร่ อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์: สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2558). วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์จำกัด.
- ชนันภรณ์ อารีกุล. (2556). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมเพื่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาครุศาสตร์ . จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฐิติวัชร เกตุมณี. (2562). ข้อมูลบริบทระดับตำบล ตำบลห้วยแก้ว อำเภอปัว จังหวัดพิจิตร. นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556). ชุมชน. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ฟ้าลั่น กระสังข์. (2561). ทุนชุมชนกับกระบวนการมีส่วนร่วมสู่การเป็นชุมชนพึ่งตนเอง : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนรางหวายและหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ . มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ศูนย์บริการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากอำเภอเมืองชุมพร. (2563). การบริการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก. เรียกใช้เมื่อ 10 กันยายน 2564 จาก [https:// google.com/sunysersthkicmeuxngchum](https://google.com/sunysersthkicmeuxngchum)
- สมัย บำรุงผล. (9 สิงหาคม 2565). แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมกับเศรษฐกิจชุมชน. (หทัยชนก คตะสมบูรณ์, ผู้สัมภาษณ์)
- สุวรรณี คำมั่น และคณะ. (2557). ทุนทางสังคมกับการพัฒนาทุนมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อำไพ ปานศรี. (10 สิงหาคม 2565). การพัฒนารูปแบบทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนต้นแบบ. (หทัยชนก คตะสมบูรณ์, ผู้สัมภาษณ์)
- อุไรวรรณ แม่บ้าน. (2563). การบริหารจัดการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนในรูปแบบชุมชนพึ่งตนเองกรณีศึกษาในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ . มหาวิทยาลัยรังสิต.